

ปัจจัยความสำเร็จของการบริหารจัดการฟาร์มตัวอย่าง
เพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน:
กรณีศึกษาบ้านโคกไร่ใหญ่จังหวัดนราธิวาส

Success Factors in the Management of Model Farm
for Community Self-reliance: A Case Study
of Ban Khok Rai Yai Village Narathiwat Province

สุทธิดา ไชยปุย, สุกอลาตี อูมา, อลิสา สะแลแม, อีรฟาน กาเจอร์,
บารมี หลังยาหน่าย, พรทิพย์ มานพคำ, พัทณี ตูเล๊ะ
Sutthida Chaipui, Sukholatee Uma, Alisa salaemae, Aerafan Kache,
Baramee Langyanai, Phornthip Manopkham, Patchanee Tuleh

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

Public Administration Program, Faculty of Management Sciences,

Princess of Naradhiwas University

Email: sutthida.090347@gmail.com, Sukholatee.5164@gmail.com,
alisa16990@gmail.com, 6560705099@pnu.ac.th, Ming.baramee@gmail.com,
manopkham.p@gmail.com, patchaneetuleh@gmail.com

ตอบรับบทความ (Received) : 20 มิถุนายน 2568

เริ่มแก้ไขบทความ (Revised) : 23 กรกฎาคม 2568

รับบทความตีพิมพ์ (Accepted) : 16 สิงหาคม 2568

เผยแพร่ออนไลน์ (Available Online) : 27 สิงหาคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการบริหารจัดการฟาร์มตัวอย่างเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน กรณีศึกษากองโกลไใหญ่ จังหวัดนราธิวาส เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารฟาร์มจำนวน 3 คน และเกษตรกรในฟาร์มตัวอย่างจำนวน 10 คน พร้อมศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยความสำเร็จของฟาร์มตัวอย่างบ้านโคกลไใหญ่ประกอบด้วย 3 ด้านหลัก ได้แก่ (1) ด้านการบริหารจัดการ มีการจัดระบบอย่างมีโครงสร้าง แบ่งหน้าที่ชัดเจน มีการกำหนดนโยบายจากส่วนกลาง และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐทั้งด้านสาธารณูปโภคและองค์ความรู้ (2) ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเกษตรกรมีการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และฝึกฝนทักษะจากการลงมือปฏิบัติจริง ส่งผลให้เกิดความเชี่ยวชาญในการบริหารจัดการฟาร์ม (3) ด้านการพัฒนาและประยุกต์ใช้เทคโนโลยี มีการนำระบบน้ำหยดและระบบควบคุมอัตโนมัติมาใช้ เพื่อลดต้นทุนแรงงานและเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตนอกจากนี้ ฟาร์มยังมีแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น การสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิก การถ่ายทอดความรู้ระหว่างกัน การปลูกฝังความสามัคคี

คำสำคัญ: ปัจจัยความสำเร็จ การบริหารจัดการ ฟาร์มตัวอย่าง การพึ่งพาตนเอง

Abstract

This research aims to study the success factors of management in a model farm for community self-reliance, the case study of Ban Khok Rai Yai, Narathiwat Province. It is a qualitative study that collected data through in-depth interviews with three farm managers and ten farmers working in the model farm. Additional information was gathered from related documents, and data was analyzed through content analysis.

The findings reveal that the success of the model farm can be categorized into three main aspects: (1) Management Structure: The farm is employed by a structured system with clearly defined roles, centralized policy direction, and government support in terms of infrastructure and knowledge transfer. (2) Human Resource Development: Farmers gain skills through hands-on experience and continuous learning, leading to greater expertise in farm management. (3) Technological Development and Application: The farm has been used drip irrigation systems and automated controls to reduce labor costs and increase production efficiency. Furthermore, the farm demonstrates sustainable development practices such as member participation, knowledge sharing, and community unity.

Keywords: Success Factors, Management, Model Farm, Self-Reliance

1. บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยในปัจจุบันยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกมิติ โดยเฉพาะในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและการพึ่งพาตนเองของชุมชน¹ ในบริบทของภาคใต้ของประเทศไทย ภาคการเกษตรยังคงเป็นอาชีพหลักของประชากรในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งมีประชากรกว่าร้อยละ 75 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แม้จะมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เช่น ดิน น้ำ และภูมิอากาศที่เหมาะสมกับการเพาะปลูก แต่เกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงเผชิญกับข้อจำกัดด้านทุน การเข้าถึงองค์ความรู้ และการจัดการฟาร์มอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาเกษตรกรรมในภาคใต้จึงจำเป็นต้องอาศัยแนวทางที่ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งมุ่งเน้นความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันควบคู่กับคุณธรรมและความรู้ เพื่อสร้างความมั่นคงในระดับปัจเจก ครอบครัว และชุมชน แนวทางนี้ช่วยให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่ง ลดความเสี่ยงจากปัจจัยภายนอก และส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน¹ อย่างไรก็ตาม จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังต้องเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อนและต่อเนื่อง ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคง จากอดีตจนถึงปัจจุบัน พื้นที่ดังกล่าวได้รับผลกระทบจากความไม่สงบและความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ ศาสนา และการเมือง ทำให้การพัฒนาในหลายด้านล่าช้ากว่าพื้นที่อื่น โดยเฉพาะการเข้าถึงบริการของรัฐ การสนับสนุนทางการเกษตร และโอกาสทางเศรษฐกิจ สถานการณ์นี้ส่งผลให้เกษตรกรจำนวนมากต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนทางรายได้ ต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้น และการขาดเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง²

บ้านโคกไไร่ใหญ่ ตำบลสุโงงปาดิ อำเภอสุโงงปาดิ จังหวัดนราธิวาส เป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มีศักยภาพในการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง ภายใต้บริบทของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความซับซ้อนทั้งทางวัฒนธรรมและความมั่นคง ชุมชนแห่งนี้ได้เริ่ม

-
1. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570)*, (กรุงเทพฯ: สำนักรัฐมนตรี, 2565).
 2. ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, *รายงานสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปีงบประมาณ 2565*, (ยะลา: ศอ.บต., 2565).

จัดตั้ง “ฟาร์มตัวอย่าง” ดำเนินงานภายใต้กรอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมี การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอย่างพอประมาณ ใช้เหตุผลในการตัดสินใจ มีการเตรียมความพร้อมต่อความเสี่ยง และยึดหลักคุณธรรมในการดำเนินงาน³ ชุมชนมีการ จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ในระดับครัวเรือน การจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายในฟาร์มอย่างเป็นระบบ การใช้แรงงานในครัวเรือนร่วมกัน และการรวมกลุ่ม เครือข่ายเกษตรกรเพื่อแบ่งปันองค์ความรู้ ส่งผลให้ฟาร์มตัวอย่างแห่งนี้กลายเป็นแหล่ง เรียนรู้ของชุมชนใกล้เคียงและองค์กรภายนอก ความสำเร็จของบ้านโคกไไร่ใหญ่เห็นได้ อย่างเป็นรูปธรรมจากการที่ครัวเรือนมีรายได้เสริมจากการแปรรูปผลผลิต มีต้นทุน การผลิตลดลงจากการใช้ปุ๋ยหมักและวัสดุธรรมชาติ และชุมชนสามารถบริหารจัดการ ตนเองในช่วงวิกฤต เช่น ภัยแล้งหรือการระบาดของโรคพืชได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁴ ที่ สำคัญชุมชนมีการส่งเสริมจริยธรรมผ่านกิจกรรมภาวนา การอบรมคุณธรรมเกษตรกร และการสร้างเครือข่ายจิตอาสา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาปัจจัยความสำเร็จ ของการบริหารจัดการฟาร์มตัวอย่างแห่งนี้ เพื่อวิเคราะห์กระบวนการ แนวทางการ บริหาร และบทเรียนที่สามารถถอดแบบได้ในการพัฒนาเกษตรกรรมที่ยั่งยืนในพื้นที่ อื่นที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน แม้ฟาร์มตัวอย่างบ้านโคกไไร่ใหญ่จะประสบความสำเร็จใน การพัฒนาเกษตรกรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาและเศรษฐกิจพอเพียง แต่ยังไม่ มีงานวิจัยที่ศึกษาอย่างเป็นระบบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของฟาร์มแห่งนี้ในเชิง ลึก โดยเฉพาะในบริบทจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งมีเงื่อนไขทางสังคม วัฒนธรรม และ ความมั่นคงที่ต่างจากพื้นที่อื่นอย่างชัดเจน⁵ การศึกษานี้จึงมีความจำเป็นเพื่อรวบรวม องค์ความรู้จากพื้นที่จริง อธิบายรูปแบบการจัดการฟาร์มที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ ในระดับชุมชน และเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบนโยบายหรือกิจกรรมส่งเสริม การพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืนในพื้นที่เสี่ยงอื่น ๆ ต่อไป

3. โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ, โครงการฟาร์มตัวอย่างบ้านโคกไไร่ใหญ่, ออนไลน์, <https://projects.rdpb.go.th/projects/6377518588231680>. [6 มีนาคม 2568].

4. สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดนราธิวาส, รายงานผลการดำเนินงานฟาร์มตัวอย่าง ตามแนวพระราชดำริบ้านโคกไไร่ใหญ่, (นราธิวาส: สดจ.นราธิวาส, 2564).

5. มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, รายงานวิจัย: การพัฒนาเกษตรกรรมชุมชนในพื้นที่ชายแดนใต้, (ยะลา: ศูนย์วิจัยชายแดนใต้เพื่อสันติสุข, 2565).

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการบริหารจัดการฟาร์มตัวอย่างเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน กรณีศึกษากำแพงแสนโคกไร่ใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก มีรายละเอียดดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ คือ หนังสือ วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ เว็บไซต์และงานวิจัย ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. การกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ ผู้บริหารจัดการฟาร์ม ประกอบด้วย ผู้จัดการฟาร์ม 1 คน ผู้ช่วยผู้จัดการฟาร์ม 2 คน รวมทั้งหมดเป็นจำนวน 3 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่ม คือ เกษตรกรในฟาร์มตัวอย่าง จำนวน 10 คน

3. เครื่องมือในการวิจัยเพื่อเก็บข้อมูลที่สำคัญ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีข้อคำถามประกอบการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) รูปแบบในการบริหารจัดการ 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ 3) แนวทางในการพัฒนาฟาร์มตัวอย่างบ้านโคกไร่ใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา

4. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ครอบคลุมด้านเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแก้ไขให้ข้อคิดเห็น เสนอแนะ เกี่ยวกับความสอดคล้องด้านเนื้อหาให้มากยิ่งขึ้น

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการสัมภาษณ์ข้อมูลรายละเอียดเป็นรายบุคคล และผู้วิจัยมีการลงพื้นที่ทำการสัมภาษณ์ ในประเด็นตามแบบสัมภาษณ์ที่กำหนด ซึ่งประเด็นคำถามจะครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของวิจัยทั้งหมด ส่วนการสัมภาษณ์เชิงลึกใช้เวลาครั้งละ 45 นาทีโดยประมาณ และและใช้ลักษณะการบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์ โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาถอดเทปเพื่อให้ได้ข้อมูล และนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

6. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดย

ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการแยกประเด็นและเรียบเรียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตามคำถามที่ได้ตั้งไว้ จากนั้นเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากผู้สัมภาษณ์เพื่อหาความเหมือนหรือแตกต่าง ก่อนนำไปเปรียบเทียบกับข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่มีความสัมพันธ์ เพื่อหาความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกัน เมื่อได้ข้อมูลที่ครบถ้วนแล้วจึงนำมาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จของการบริหารจัดการฟาร์มตัวอย่างบนพื้นฐานพระพุทธศาสนาเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน กรณีศึกษาร้านโคกไร่ใหญ่ จังหวัดนราธิวาส

4. ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องปัจจัยความสำเร็จของการบริหารจัดการฟาร์มตัวอย่างเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน กรณีศึกษาร้านโคกไร่ใหญ่ จังหวัดนราธิวาส สามารถสรุปผลปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการฟาร์มตัวอย่าง ได้ดังนี้

4.1 ปัจจัยด้านรูปแบบในการบริหารจัดการ

1. การบริหารงานในฟาร์ม จากการสัมภาษณ์ผู้จัดการฟาร์ม พบว่าเป็นการบริหารงานโดยมีส่วนกลางเป็นผู้วางระบบในการทำงานของฟาร์ม จะมีการบริหารแบบนโยบายหรือวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งฟาร์ม 1) เน้นหนักความรู้และทักษะ 2) เป็นแหล่งผลิตอาหารปลอดภัย 3) เพื่อสร้างรายได้ให้เกษตรกร จากการสัมภาษณ์ตัวแทนเกษตรกร พบว่า มีส่วนกลางเป็นผู้วางระบบในการทำงาน ในส่วนของฟาร์มจะมีผู้บริหารฟาร์มและแบ่งหน้าที่ออกเป็นแผนกตามงานที่ได้รับผิดชอบ

2. การสนับสนุนจากภาครัฐมีผลต่อการพัฒนาและความสำเร็จของระบบฟาร์ม จากการสัมภาษณ์ผู้จัดการฟาร์ม พบว่า มีผลต่อการพัฒนาในระบบพื้นฐาน เช่น การสนับสนุนความรู้จากภาครัฐสาธิตปฏิบัติ ระบบน้ำ และระบบไฟฟ้าพื้นฐาน เส้นทางคมนาคม จากการสัมภาษณ์ตัวแทนเกษตรกร พบว่า ภาครัฐช่วยส่งเสริมองค์ความรู้ และปัจจัยพื้นฐานของฟาร์ม เช่น เรื่อง น้ำ ไฟฟ้าถนน และมีการอบรมการส่งเสริมอาชีพจากภาครัฐ ต่อยอดการพัฒนาความสามารถในการวางแผนการจัดการภายในฟาร์ม

3. กลยุทธ์ในการบริหารจัดการฟาร์ม จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารจัดการฟาร์ม พบว่า มีการจัดแบ่งกลุ่มภายในฟาร์มตัวอย่าง โดยแบ่งเป็นโซนควบคุม มีหัวหน้าโซนแต่ละโซนคอยดูแลควบคุม จากการสัมภาษณ์ตัวแทนเกษตรกร พบว่า มีการจัดระบบเป็นแผนงาน เพื่อให้ง่ายต่อการควบคุมและดำเนินงานในแต่ละภาคส่วนของงาน และความรับผิดชอบ

4. วิธีการบริหารจัดการ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารจัดการฟาร์ม พบว่า การบริหารจัดการในรูปแบบของการแบ่งกลุ่ม ทำให้ง่ายต่อการควบคุมภายในแปลงหรือภายในฟาร์มตัวอย่างบ้านโคกไร่ใหญ่ จากการสัมภาษณ์ตัวแทนเกษตรกร พบว่า การจัดการแบบกลุ่มเพื่อให้สะดวกในการวางแผน การทำงาน และการปลูก จะไม่มีผลผลิตที่ต่อเนื่องกันเพื่อง่ายต่อการควบคุมภายในแปลง และได้กระจายงานสร้างความรู้ความเข้าใจของผู้ปฏิบัติงานทุก ๆ ระดับ

4.2 ปัจจัยความสำเร็จ

1. ประสบการณ์ในการทำงานฟาร์มมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพและความสำเร็จของฟาร์ม จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารจัดการฟาร์ม พบว่า มีความสัมพันธ์กันดีเพราะการมีประสิทธิภาพในการทำงานจะนำไปสู่ความสำเร็จ ในด้านการทำงานของตัวบุคคลภายในฟาร์มตัวอย่าง โดยมีความสำคัญในการพัฒนากิจกรรม ในฟาร์มให้ส่งผลต่อความสำเร็จในด้านผลิตในฟาร์มต่าง ๆ เช่น ในด้านการประมง ปศุสัตว์ พืช จากการสัมภาษณ์ตัวแทนเกษตรกร พบว่า ประสบการณ์การทำงานมีผลกับการทำงานเพราะปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการทำงานสามารถนำมาปรับปรุงพัฒนาแก้ไขให้มีประสิทธิภาพ เพื่อการชำนาญในการทำงาน ก็จะทำให้คนงานทำงานคล่องขึ้น เป็นไปตามแผนที่ได้ตั้งไว้ และเพื่อให้ง่ายต่อการควบคุมและการดำเนินงานในแต่ละภาคส่วนของงาน

2. การเรียนรู้ด้วยตัวเองและการเรียนรู้จากประสบการณ์มีผลต่อทักษะการบริหารฟาร์ม จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารจัดการฟาร์ม พบว่า มีผล เพราะ การเรียนรู้ด้วยตัวเองเป็นการได้ลงมือทำภายในกิจกรรมนั้น ๆ และจะนำไปสู่ประสบการณ์ของตัวเองภายในอนาคตตลอดระยะเวลาการทำงานภายในฟาร์มตัวอย่างหรือกิจกรรมนั้น

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนเกษตรกร พบว่า มีผล การทำงานจำเป็นต้องมีความรู้ในด้านนั้นถ้านำความรู้มารวมกันก็จะทำให้มีการพัฒนา และการบริหารฟาร์ม เกษตรกรต้องทราบรายละเอียดขั้นพื้นฐานก่อนและก็เคยสัมผัสหน้างานจริงก่อน จึงจะทำให้การดำเนินงาน วางแผนงาน เป็นไปตามเป้าหมาย

3. ความสามารถในการวางแผนและบริหารจัดการ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารจัดการฟาร์ม พบว่า เกษตรกรที่มีทักษะในการวางแผนและการจัดการมีแนวโน้มที่จะทำงานได้สำเร็จมากขึ้น เพราะสามารถเชื่อมโยงทรัพยากร เวลา และแรงงานให้เหมาะสมกับกิจกรรมแต่ละด้านในฟาร์ม จากการสัมภาษณ์ตัวแทนเกษตรกร พบว่า มีการวางแผนการผลิตที่ตรงกับช่วงเทศกาล ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค

4. การสนับสนุนองค์ความรู้และทักษะจากภายนอก จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารจัดการฟาร์ม พบว่า เน้นการพึ่งพาตนเอง การสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานด้านเกษตร เช่น การอบรม ความรู้ด้านเทคนิค การจัดการน้ำและไฟฟ้า มีส่วนช่วยเพิ่มศักยภาพของเกษตรกร และเสริมสร้างฐานความรู้สำหรับพัฒนาให้เกิดฟาร์มต้นแบบ ที่ประกอบด้วย ศีลธรรม จริยธรรม ความมีวินัย และความพอประมาณ จากการสัมภาษณ์ตัวแทนเกษตรกร พบว่า มีการสนับสนุนองค์ความรู้ด้านการเกษตร

4.3 แนวทางในการพัฒนาฟาร์มตัวอย่างบ้านโคไไร่ใหญ่

1) แนวทางในการพัฒนาคมนงานในฟาร์ม จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารจัดการฟาร์ม พบว่า มีการลงไปควบคุมกิจกรรมในแต่ละด้าน และได้มอบหมายงานเป็นรายบุคคลและกลุ่มทำให้สมาชิกคนนั้นมีการพัฒนามากขึ้น จากการสัมภาษณ์ตัวแทนเกษตรกร พบว่า ให้ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานให้ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ มอบหมายงานให้ปฏิบัติในแต่ละกลุ่มให้รับผิดชอบให้ออกความคิดในการทำงานในแต่ละกิจกรรมนำไปศึกษาดูงานในเครือฟาร์มด้วยกัน

2) แนวทางในการพัฒนาให้บุคคลมีส่วนร่วมในการพัฒนาฟาร์ม จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารจัดการฟาร์ม พบว่า มีแนวทางในการมอบหมาย ในกิจกรรมด้านต่าง ๆ รวมไปถึงการมอบความรู้ความรับผิดชอบและเข้าใจถึงกิจกรรมทุกด้าน เช่น การปลูก การ

ดูแล การรักษา ตลอดจนพัฒนาความรู้ทุกด้าน จากการสัมภาษณ์ตัวแทนเกษตรกรพบว่า สร้างความรัก ความสามัคคี ต่อกองค์กร ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการทำงาน เช่น ออกความคิดเห็น และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการทำงาน และได้มีการจัดกิจกรรมพัฒนาในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น การปลูกต้นไม้

3) แนวทางในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาฟาร์ม จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารจัดการฟาร์ม พบว่า มีแนวทางในการพัฒนาตัวอย่าง ได้นำนวัตกรรม ในการลดการใช้แรงงานคนหรือสมาชิกจากเดิมรดน้ำพืชผัก มีการเปลี่ยนเป็นระบบน้ำหยด การควบคุมด้วยการใช้เวลา และระบบใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ควบคุมการเปิดปิดน้ำตามเวลา จากการสัมภาษณ์ตัวแทนเกษตรกร พบว่า นำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อลดปัญหาในเรื่องเวลาการปฏิบัติงาน เช่นการให้น้ำ ปุ๋ย แบบอัตโนมัติและมีการนำเทคโนโลยีด้านควบคุมแปลงโดยการใช้ผ่านระบบอัตโนมัติมากขึ้น เช่นการใช้โทรศัพท์ เปิดปิดระบบน้ำ ในโรงเรือน

4) แนวทางในการพัฒนาฟาร์มให้เกิดความยั่งยืน จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารจัดการฟาร์ม พบว่า การนำเอานวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ในกิจกรรมด้านต่าง ๆ และการลดต้นทุนการผลิตแล้วเพิ่มรายได้และเพิ่มทางเลือกในการจำหน่ายแหล่งผลิตมากขึ้น จากการสัมภาษณ์ตัวแทนเกษตรกร พบว่า ให้มีการจัดการดำเนินงานให้เหมาะสมกับพื้นที่และปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ ให้มีรายได้ทั้งรายเดือน รายปีเพื่อให้สามารถเลี้ยงตัวฟาร์มเองให้ได้

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องปัจจัยความสำเร็จของการบริหารจัดการฟาร์มตัวอย่าง เพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน กรณีศึกษาบ้านโคกไร่ใหญ่ จังหวัดนราธิวาส ผู้วิจัยได้นำประเด็นมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้ต่อไปนี้

1. ปัจจัยด้านรูปแบบในการบริหารจัดการ การบริหารจัดการฟาร์มตัวอย่างบ้านโคกไร่ใหญ่มีรูปแบบการจัดการแบบมีศูนย์กลางที่ชัดเจน โดยภาครัฐหรือหน่วยงานกลางเป็นผู้วางระบบ โครงสร้าง และเป้าหมายของฟาร์ม ซึ่งรูปแบบนี้ถือเป็นการจัดการ

แบบ Centralized Management ที่มีข้อดีในด้านการควบคุมทิศทางของนโยบายและความสอดคล้องของการดำเนินงาน โดยเฉพาะในกรณีที่ฟาร์มเป็นต้นแบบและต้องการสร้างมาตรฐาน⁶ อย่างไรก็ตาม ในระดับปฏิบัติการกลับมีการกระจายอำนาจบางส่วนให้กับผู้นำโซนหรือหัวหน้าแผนกในฟาร์ม ซึ่งแสดงถึงการประยุกต์ใช้แนวทางแบบ Hybrid Management Model ที่ผสมข้อดีของการควบคุมจากส่วนกลางและการให้อำนาจการตัดสินใจในระดับหน้างาน เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับบริบทเฉพาะของแต่ละหน่วยงานย่อยในฟาร์ม⁷ การแบ่งแผนกหรือโซนอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับแนวคิดของ Division of Labor ที่เสนอโดย Fayol และ Taylor⁸ ซึ่งเน้นการจัดแบ่งงานตามหน้าที่เฉพาะเพื่อเพิ่มความชำนาญและประสิทธิภาพของแรงงาน โดยเฉพาะในบริบทเกษตรกรรมที่ต้องการการจัดการที่แม่นยำในแต่ละกิจกรรม เช่น พืชผัก ประมง หรือปศุสัตว์ นอกจากนี้ การวางแผนการผลิตแบบไม่ให้มีผลผลิตออกพร้อมกัน ยังแสดงถึงการมีระบบวางแผนการผลิตแบบต่อเนื่อง (Staggered Production Planning) เพื่อบริหารจัดการทรัพยากร การตลาด และแรงงานให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Lean Agriculture ที่เน้นการลดความสูญเสียและเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตในระบบฟาร์ม⁹ การบริหารงานแบบรวมศูนย์แต่ยืดหยุ่นนี้ยังเชื่อมโยงกับแนวคิดพระพุทธศาสนาที่ให้ความสำคัญกับ “องค์ประกอบ 3 ประการ” คือ ความรู้ (ปัญญา) การปฏิบัติ (ศีล) และจิตใจที่มุ่งมั่นพัฒนา (สมาธิ) โดยการบริหารจัดการในรูปแบบนี้ช่วยหล่อหลอมให้เกษตรกรมีระเบียบวินัย เข้าใจบทบาทของตน และสามารถทำงานร่วมกันเป็นระบบได้ดี

2. ปัจจัยที่ความสำเร็จการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของฟาร์ม

-
6. Anthony, R. N. and Govindarajan, V., *Management Control Systems*, (New York: McGraw-Hill, 2007).
 7. Mintzberg, H., *Structure in Fives: Designing Effective Organizations*, (New Jersey: Prentice Hall, 1983).
 8. Fayol, H., *General and Industrial Management*. Pitman. FAO. *The future of food and agriculture – Trends and challenges*, (Rome: 2017).
 9. Womack, J. P. and Jones, D. T., *Lean Thinking: Banish Waste and Create Wealth in Your Corporation*, (London: Free Press, 2003).

ตัวอย่างบ้านโคกไไร่ใหญ่พบว่า มีองค์ประกอบสำคัญหลายด้านที่ช่วยส่งเสริมให้ฟาร์มสามารถพึ่งพาตนเองและดำเนินงานได้อย่างยั่งยืน ดังนี้

1) ประสบการณ์ในการทำงานของเกษตรกร ประสบการณ์ถือเป็นทุนมนุษย์ (Human Capital) ที่ทรงคุณค่า เพราะการสั่งสมความรู้จากการปฏิบัติงานจริง ช่วยให้เกษตรกรสามารถปรับตัวกับปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานได้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของ Becker¹⁰ ที่ระบุว่าทุนมนุษย์มีบทบาทสำคัญต่อผลผลิตและความสำเร็จขององค์กร นอกจากนี้ ประสบการณ์ยังเป็นตัวแปรสำคัญในการสร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น งานพืช ปศุสัตว์ หรือประมง ซึ่งช่วยให้แต่ละแผนกในฟาร์มสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบและมีคุณภาพ

2) การเรียนรู้ด้วยตนเองและจากประสบการณ์ ฟาร์มตัวอย่างเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรผ่านกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง (Experiential Learning) ซึ่งเป็นแนวทางที่ Kolb¹¹ เสนอว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นจริงเมื่อผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ และสะท้อนผลจากสิ่งที่ได้ทำไป นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลัก “อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ” (ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การเรียนรู้และฝึกฝนด้วยตนเองจะนำไปสู่ความเข้าใจและการพึ่งพาตนเองอย่างแท้จริง

3) ความสามารถในการวางแผนและบริหารจัดการ เกษตรกรที่มีทักษะในการวางแผนและการจัดการมีแนวโน้มที่จะทำงานได้สำเร็จมากขึ้น เพราะสามารถเชื่อมโยงทรัพยากร เวลา และแรงงานให้เหมาะสมกับกิจกรรมแต่ละด้านในฟาร์ม ซึ่งตรงกับแนวคิด Management Competency Framework ที่ระบุว่า¹² ความสำเร็จในองค์กรสัมพันธ์โดยตรงกับความสามารถด้านการวางแผน การจัดการ และการแก้ไขปัญหา

4) การสนับสนุนองค์ความรู้และทักษะจากภายนอก แม้จะเน้นการพึ่งพา

10. Becker, G. S., *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis*, (Chicago: University of Chicago Press, 1993).

11. Kolb, D. A., *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*, (New Jersey: Prentice Hall, 1984).

12. Boyatzis, R. E., *The Competent Manager: A Model for Effective Performance*, (New Jersey: Wiley, 1982).

ตนเอง แต่การสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานด้านเกษตร เช่น การอบรม ความรู้ด้านเทคนิค การจัดการน้ำและไฟฟ้า มีส่วนช่วยเพิ่มศักยภาพของเกษตรกร และเสริมสร้างฐานความรู้สำหรับพัฒนาให้เกิดฟาร์มต้นแบบ ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของ External Support in Capacity Building¹³ จากการวิเคราะห์ พบว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จของฟาร์มไม่ได้เกิดจากนโยบายหรือการบริหารเพียงลำพัง แต่เกิดจากการบูรณาการของ “ทุนมนุษย์” (เช่น ประสบการณ์ ความสามารถ) และ “ทุนความรู้” (เช่น การเรียนรู้ด้วยตนเอง การฝึกอบรม) รวมถึงมีพื้นฐานความคิดจากพระพุทธศาสนาที่เน้นความมีวินัย การใฝ่เรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อ ซึ่งทั้งหมดเป็นรากฐานของการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

3. แนวทางในการพัฒนาฟาร์มตัวอย่างบ้านโคกไร่ใหญ่เป็นผลลัพธ์ของการบูรณาการระหว่างการจัดการภายในองค์กรเกษตรชุมชนและการนำหลักคิดจากพระพุทธศาสนามาใช้ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ เทคโนโลยี และความยั่งยืนในระดับระบบ ดังนี้

1) การพัฒนาคนงานในฟาร์ม ฟาร์มมีการพัฒนาบุคลากรผ่านการมอบหมายงานตามบทบาท และลงพื้นที่ควบคุมจริง ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดของการเรียนรู้ผ่านการทำงาน (Work-Based Learning) โดยให้คนงานได้ฝึกฝนจากประสบการณ์จริง พร้อมทั้งสร้างความรับผิดชอบต่อเฉพาะในแต่ละกลุ่มงาน การพัฒนาในลักษณะนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Knowles ว่าการเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะเกิดได้ดีเมื่อได้รับการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และได้สัมผัสประสบการณ์ตรงนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริม “การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ” เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริงจากภายใน โดยไม่พึ่งพิงภายนอกตลอดเวลา

2) การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การเปิดพื้นที่ให้คนงานเสนอความคิดเห็นและร่วมแก้ปัญหาต่าง ๆ ในฟาร์ม เป็นการใช้แนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) ซึ่งส่งเสริมให้เกิดความผูกพัน ความรักองค์กร และ

13. Pretty, J. N., *Regenerating Agriculture: Policies and Practice for Sustainability and Self-Reliance*, (London: Earthscan, 1995).

การยอมรับในบทบาทหน้าที่ของตนเอง¹⁴ แนวทางนี้ยังช่วยสร้างพลังชุมชนและความสามัคคี ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในแนวคิด “พึ่งพาตนเองโดยรวม” หรือ Self-Reliance with Community Empowerment ที่มักใช้ในการพัฒนาชนบทอย่างยั่งยืน¹⁵

3) การใช้เทคโนโลยีในการพัฒนา การนำเทคโนโลยี เช่น ระบบน้ำหยดอัตโนมัติ และระบบควบคุมผ่านโทรศัพท์มือถือมาใช้ในฟาร์มเป็นรูปแบบของ Smart Farming ที่ช่วยลดต้นทุนแรงงาน เพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของ FAO¹⁶ ที่เน้นการใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมกับเกษตรรายย่อยเพื่อเพิ่มความมั่นคงทางอาหารและรายได้

4) การพัฒนาความยั่งยืนของฟาร์ม ฟาร์มตัวอย่างเน้นแนวทาง การผลิตที่หลากหลายและต่อเนื่อง เช่น มีทั้งผลผลิตรายเดือน รายปี เพื่อบริหารกระแสเงินสดและเสริมความมั่นคงทางเศรษฐกิจของฟาร์ม สะท้อนถึงแนวคิด Sustainable Livelihood Framework ที่ให้ความสำคัญกับการใช้ทุนต่าง ๆ เช่น ทุนทรัพยากรมนุษย์ ทุนกายภาพ และทุนสังคม เพื่อให้เกิดความอยู่รอดในระยะยาว¹⁷

6. คุณค่าใหม่ที่ได้จากงานวิจัย

งานวิจัยนี้ได้สร้างสรรค์คุณค่าใหม่ที่สำคัญหลายประการ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเกษตรกรรมชุมชนและการบริหารจัดการองค์กรได้อย่างกว้างขวาง การพัฒนารูปแบบการจัดการแบบผสมผสาน เป็นนวัตกรรมที่โดดเด่นของงานวิจัยนี้ โดยการผนึกกำลังระหว่างการจัดการแบบศูนย์กลางจากภาครัฐในด้านนโยบายและมาตรฐาน กับการมอบอำนาจให้ผู้ปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ตัดสินใจในเรื่องปฏิบัติการ รูปแบบนี้ช่วยสร้างความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว

14. Likert, R., *New Patterns of Management*, (New York: McGraw-Hill, 1961).

15. UNDP, *Capacity Development Practice Note: Community Empowerment and Social Inclusion*, (2005).

16. FAO, *The future of food and agriculture – Trends and challenges*, (Rome, 2017).

17. Chambers, R., and Conway, G., “Sustainable Rural Livelihoods: Practical Concepts for the 21st Century”, *IDS Discussion Paper 296*, (1992).

ของฟาร์มได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปใช้เป็นแม่แบบสำหรับการบริหารโครงการพัฒนาชุมชนในพื้นที่อื่นได้

งานวิจัยได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้แนวคิด Lean Agriculture และ Smart Farming ในบริบทชุมชน ผ่านการวางแผนผลผลิตแบบต่อเนื่องและการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เช่น ระบบน้ำหยดอัตโนมัติ ซึ่งช่วยลดการสูญเสียและเพิ่มมูลค่าผลผลิต แม้ในฟาร์มระดับรายย่อย นี่ก็ตัวอย่างที่ชัดเจนของการปรับใช้เทคโนโลยีให้สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของชุมชน การสร้างทุนมนุษย์และทุนความรู้แบบคู่ขนานเป็นอีกหนึ่งค้นพบที่สำคัญ งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จของฟาร์มเกิดจากการบูรณาการระหว่างประสบการณ์ ความสามารถส่วนบุคคล และการเสริมความรู้จากภายนอกอย่างสมดุล สร้างเป็นโมเดลการพัฒนาศักยภาพสองทางที่สามารถใช้เป็นกรอบความคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในเกษตรกรรมชุมชนได้

สุดท้าย การเชื่อมโยงการพึ่งพาตนเองกับพลังชุมชนเป็นมิติใหม่ที่งานวิจัยนี้นำเสนอ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของสมาชิกในฟาร์มและการสร้างความรักองค์กรส่งผลโดยตรงต่อการพึ่งพาตนเองในระยะยาว นี่เป็นการต่อยอดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้กลายเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเชิงสังคม ที่เน้นทั้งความมั่นคงของรายบุคคลและความสามัคคีของชุมชนไปพร้อมกัน คุณค่าเหล่านี้ไม่เพียงเป็นผลลัพธ์ทางวิชาการ แต่ยังเป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปขยายผลและพัฒนาต่อยอดในชุมชนอื่น ๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรม

7. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยความสำเร็จของฟาร์มตัวอย่างบ้านโคกไไร่ใหญ่ ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน คือ ด้านระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ที่มีการจัดโครงสร้างชัดเจน การสนับสนุนจากภาครัฐ และกลยุทธ์การจัดการที่เหมาะสม ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผ่านประสบการณ์การทำงานและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุน พร้อมกับการมุ่งเน้นความยั่งยืน

8. ข้อเสนอแนะการวิจัย

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ส่งเสริมรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม หน่วยงานรัฐควรสนับสนุนฟาร์มตัวอย่างที่มีการกระจายอำนาจภายในอย่างเหมาะสม เช่น การจัดโซนหรือแผนงาน โดยส่งเสริมให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และประเมินผล เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและยกระดับการพึ่งพาตนเองของชุมชน

2. สนับสนุนการนำเทคโนโลยีเกษตรอัจฉริยะมาใช้ ควรมีนโยบายช่วยเหลือด้านงบประมาณหรือการฝึกอบรมแก่เกษตรกรเพื่อนำเทคโนโลยี เช่น ระบบน้ำหยด อัตโนมัติหรือการควบคุมผ่านมือถือ มาประยุกต์ใช้ในพื้นที่อย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในชุมชนชนบทที่มีข้อจำกัดด้านแรงงาน

8.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. พัฒนาเกษตรกรให้เป็นผู้รู้ด้านการเรียนรู้ในพื้นที่ ควรจัดกิจกรรมพี่เลี้ยงหรือกลุ่มเรียนรู้ภายในฟาร์มเพื่อให้เกษตรกรรุ่นใหม่ได้ฝึกฝนผ่านประสบการณ์จริง โดยใช้เกษตรกรผู้มีประสบการณ์เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ (Mentor Farmer)

2. สร้างเครือข่ายฟาร์มต้นแบบในระดับภูมิภาค เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการ การใช้เทคโนโลยี และแนวทางพระพุทธศาสนา ควรมีการจัดเวทีหรือระบบสื่อสารระหว่างฟาร์มต้นแบบในแต่ละพื้นที่ เพื่อเสริมสร้างนวัตกรรมและการปรับตัวร่วมกัน

3. จัดทำระบบติดตามและประเมินผลการบริหารฟาร์มอย่างต่อเนื่อง เสนอให้ฟาร์มตัวอย่างมีระบบเก็บข้อมูลการผลิต รายได้ และต้นทุน เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์และปรับปรุงแนวทางการจัดการให้เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของพื้นที่อย่างยั่งยืน

8.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ศึกษาการเปรียบเทียบระหว่างฟาร์มที่ใช้หลักพระพุทธศาสนากับฟาร์มทั่วไป เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างด้านประสิทธิภาพ ความมั่นคงของรายได้ และการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. วิจัยด้านผลกระทบระยะยาวของการนำเทคโนโลยีมาใช้ในฟาร์มตัวอย่าง

เช่น การเปลี่ยนแปลงต้นทุน การลดแรงงาน หรือผลต่อระบบนิเวศ เพื่อใช้ประกอบการวางแผนขยายผล

3. ศึกษารูปแบบการเรียนรู้ของเกษตรกรในชุมชนพึ่งพาตนเอง เพื่อออกแบบหลักสูตรหรือแนวทางส่งเสริมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของชุมชนเกษตรกรรม

บรรณานุกรม

- โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ. *โครงการฟาร์มตัวอย่างบ้านโคกไร่ใหญ่*. ออนไลน์.
<https://projects.rdpb.go.th/projects/6377518588231680>. [6 มีนาคม 2568].
- นรินทร์ พูลสวัสดิ์. *พุทธธรรมกับการพัฒนาชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาชุมชนเพื่อสันติภาพ, 2562.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. *รายงานวิจัย: การพัฒนาเกษตรกรรมชุมชนในพื้นที่ชายแดนใต้*. ยะลา: ศูนย์วิจัยชายแดนใต้เพื่อสันติสุข, 2565.
- ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้. *รายงานสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปีงบประมาณ 2565*. ยะลา: ศอ.บต., 2565.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570)*. กรุงเทพฯ: สำนักรัฐมนตรี, 2565.
- สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดนราธิวาส. *รายงานผลการดำเนินงานฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริบ้านโคกไร่ใหญ่*. นราธิวาส: สกจ.นราธิวาส, 2564.
- อนุชา สายทอง. “การบริหารจัดการฟาร์มชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้”. *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2564.
- Anthony, R. N. and Govindarajan, V. *Management Control Systems*. New York: McGraw-Hill, 2007.
- Becker, G. S. *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis*. Chicago: University of Chicago Press, 1993.
- Boyatzis, R. E. *The Competent Manager: A Model for Effective Performance*. New Jersey: Wiley, 1982.
- Chambers, R. and Conway, G. “Sustainable Rural Livelihoods: Practical Concepts for the 21st Century”. *IDS Discussion Paper 296*. (1992).

- FAO. *The future of food and agriculture – Trends and challenges*. Rome, 2017.
- Fayol, H. *General and Industrial Management*. Pitman. FAO. *The future of food and agriculture – Trends and challenges*. Rome, 2017.
- Kolb, D. A. *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. New Jersey: Prentice Hall, 1984.
- Likert, R. *New Patterns of Management*. New York: McGraw-Hill, 1961.
- Mintzberg, H. *Structure in Fives: Designing Effective Organizations*. New Jersey: Prentice Hall, 1983.
- Pretty, J. N. *Regenerating Agriculture: Policies and Practice for Sustainability and Self-Reliance*. London: Earthscan, 1995.
- UNDP. *Capacity Development Practice Note: Community Empowerment and Social Inclusion*. 2005.
- Womack, J. P. and Jones, D. T. *Lean Thinking: Banish Waste and Create Wealth in Your Corporation*. London: Free Press, 2003.